

ստատուելով իւրենիւրեւորել իւր գաղափարներն ճշիւ մեծ եր-
գոյնն ու աշխարհարարութիւնը, ապաւայն մեծագոյն աւ-
առաւարտ իմանք կը մնայ միշտ Եւրոպայի Բառաւարտներն
իրեն իմէ ճիշդագոյն միմեքմիմ, իմէ գրաւարարութիւն,
եւ իմէ աշխարհութեամբ ժամանակի ըստ առածին
իմէ «Եստակ ժամանակաւ, առաւել է իրաւամբ»,
(prior in tempore, potior in iure): Այսպիսի գործ
մը, որ դժուարութեամբ մեծագոյն մասն իրեն աւ-
առաւարտ անդամ գիւրացոյց, առջեւն ունենալուն
եւրոպ. ոչինչ դժուարութեամբ կարելի էր աւելի
կատարեալ գործ մը յօրինել եւ տալ Հասարակու-
թեան: Եւ լեզուի մը՝ Գիւրաւարտ գիւրացոյց լեզուի
մը Բառաւարտներն կատարելութիւնը յայտն է որեւէ
սանկ քառու, քառաւորութեամբ ժամանակակից անոն
կարելի է, գէթ չորս բան կրնայ իւր նախորդներէն
առաւել ունենալ՝ ինչպէս կ'ընէ մեծանուն Սաքս
գերմանացի բառագիրքը:

Առտոյն եւ այն ոչ արեւմտի պատուարեր
գիւրացոյց, որ առաւարտ եղան, աւելորդ էին.
վասնի զի այն տարրեր վախճանաւ եւ զատ բովան-
դակութեամբ ու Հմտութեամբ Հրատարակութեան
մէջն է, որ ալ ուրիշ նպատակաւ իւր զան միմեքմիմ
ու գիտութեամբ: Բայց արեւմտիկն եւ արեւմտեց
սա Եւրոպայի գիւրացոյց լեզուներէն իւր մեծն
է մի միայն վախճան կը գիւրեն, որ է աղբիւր օգտու-
նէ յատկապէս իմանք: Այսու վախճանաւ որ-
եւիցէ աշխարհագրութեան մ'եւթէ աղբիւր երախ-
տաւորութեամբ անոն արժանի է, առաւել եւս իրաւամբ
Մ. Գիւրաւարտներն Բառաւարտը, որուն ցանցն ելլա-
ցաւ արեւմտեց իրաւարար տաճարմամբ Հիւստոն
է քաղաքագրութեան Հնդկաստան իմէ գիւրացոյց
պիտակ վայելչութիւն գծերով աշխարհութեան մը, զոր
«ոչ զգաւ, բայց միայն նա, որ յօրինեալ իմէ
երբեք գնդի» ինչպէս իրաւամբ ըսաւ Մեծարեալ
Միլիթար Մարշալայն իւր Բառաւարտներն Բառաւար-
տութեան մէջ: Եւրոպայի Հնդկաստանն աշխար-
հագրութեան իւր ցանցերն ու Հմտութիւն կը վերադարձնէ
յօդուարեանն իւր, Բառաւարտներն իւր իրաւարարութեան
«Բառաւարտներն մը յօրինանք դժուարութեանն այն-
չամբ բաղադրութեանն եւ բիւրակեալ էն» որ Հռոմէական
Եւրոպայի Սկալիկէր աւելի նախաճար կ'ընտրէր
կապիտալիզմի իմանք իւրաւարտներն մը յօրինանք
աշխարհագրութեանն:

Հ. Յ. ՔՈՒՐԻՆԻՆԻՆ

Si quem dura manet uententia iunctis otium
Dammatum aerumnis supplitiisq; capax: Hunc non fa-
brilli fassent ergastula massa: Nec rigidas vexant forma
metalla iocuna: Lexica, cubatque. Nam aeterna, quid
moror! omnes! Pœnarum facies hic labor unus habet.
(Roux, Dict. fr.-Hem. Hallé, 1768.)

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԵՎ ԵՎԵՐԵՐԻ

ՅՐԱՊԵՐԵՐԻ ԿԵՆԵՐԵՆ ԳԵՂՈՐԵՐԻ

Դոճի ինչմիշտ շնորհ օճը թող էրթայ նարուր տարի ապրի:
Առթիւն թիւն խաշաւային նորը շատ անուշ կու զայ:
Զիքիւն նանկն դաթանը կոնիք:
Հար թող շեքին ըլլայ տէ նախկին անէ:
Եունն ալ մարմն նանկ կու ամմա քաշածը միմակ ինքը
գիտէ:

Առջիկ տղան իր նախն թողնի նախա պատվածն կ'անէ
նայ գունամարմն:

Աշխարհք տէր իմ մէկ շոքս չ'էրթ:

Մարդ կայ թիւ անոնն ծակէն Հնդկաստանը տեսնէ կու:

Բիթը իւրինք էկաւ գունդ խիւք էկաւ:

Մէկ գնդէն մէկաւ գնդը ըսն չի նախն:

Որ տեղ պոտոտկ ինք ընթանը իուլի:

Միւրեւ արապը շոտ նէ արապն տղան չ'ընկեր դու-
սեք ըսէր:

Առջիկէկ աղջիկ է, նորը օրնամ:

Երթունք երկու քնքնով թուր է, չէմ աստին կտրէ կու

չէմ անդին:

Դուրը կորցնէ խաշաւային էտեւն կ'ընի:

Եսթան մտնողը նախանքը նանկ կու:

Սը նախն իւրէ, զորնոր պոտոտկին պէս կը մարի:

Իւրն տղան քնքնամը մարդուն էտեւն կարգայ կու:

Արեւին պոտոտկ անոր շուքին ալ նստի կու:

Տղան իւրը միմայ կու՝ ծուկը ծոկը:

Անանկ մարդ էմ, քի օճին թիւն կ'ընկեր թող կու տայ:

Թէ որ անէ մարդ վատաւոր ուտէ նախապէս ալ իւր

միւրը կ'ուտէ:

Նետուր չունիմ, ունիմ վախիմ, անոր թանտընն ի վառ

կախիմ:

Ոչնայ ունեցողը շուն ալ պաւէ կու:

Համին քիւստ տեղը զոտէ ծակերը:

Անէ մարդ ալ քնքնունն մէկը գէթինն գուրաւ կը

գիտուէ քի ուտէ:

Մալ շատ ամմա ամմա տեղը գեւան վառն է:

Մարդ մարդուն էտեւն լու չի տար:

Մուկն եղը շաղաքին քայտաւ ուրի:

Տէվին խոտ պէտք էն ծոկը թող էրկնցն տէն ուտէ:

Որ քառը վեքնեւորը ըլլամ իմանք ոչնը դուրս կ'ընէ:

Զուք մարմնը քան կու չի տար:

Ժամուն գուրը կը մուրա, ասգին անդին ողորմութիւն

կու տայ:

Տէրը տուաւ գնդը լեզ:

Տափուն նարդոցն թիւ պիտի կարգուն. տանը տանը

ըսաւ. թէ որ աղջիկ տալու ըլլամ կը կարգուն:

Միւրաքին թէվէն ծուկաւ քնքնունը ծեքը, մէկ նաւ

վառն չի մար:

Սաթաւ էն կը գիտուէ քի նստիք քաւէ նանկ:

Տղան կայ շոքը կ'ընէ, քայ ծոկը, կայ խաշաւայնորը:

Եունը կ'ընաւ տեղը նախն կու:

Անոն ընկեր չիս գիտէր թուալ իմ գնդին պիտի տրուի:

Նատուն թաթիկնեւորը էրեւ լուսը, գիտցիր որ թա-

թաւ պիտի զայ:

Սաղը տեղէնով նամ կու տայ:

Տապաղը պիտաւ կաշին գետնէ գետին զարնէ կու:

Մարդ չ'ըսէր թիւ իմ թանս թիւն է:

Էսն իր մտնը գարի կը տեսնէ:

Գոտու չունեցող մարդն ո՛վ քառ նետ կու:

Զիթը անանկ մարմն է քի ղապտաւորն շուր կը խմէ:

Գուրաւ պաղ, քորը թու, իսկ ոտը տար պաւեգն.

չեքիմ՝ էղար գնացիր:

Քիչ տուր շատ աղաչէ : չպիտ տուր քիչ աղաչէ :
Եանը ու կատուքի ոտքն ալ դատէ՞ կայ :
Վրայի սիւսին մի նայիմ, փորքի կուկուրին մի նայիմ :
Ինչ դա՞ կ'ըսիմ՝ զուռ զո՞ղ կը համոզաս :
Իշուն հարցոցին քի մարիֆէթի ինչ է, քերտնը բացեր
գլուխը Է :

Զարը բարեոյն հակառակ է :
Շէրքը անուշ է ամիս, հացին տեղը չընենք :
Միանշու տղան տան տղայ, առջկան տղուն շան տղայ :
Փաշային համ տուողն սխտորն ու քաղաքի Է :
Հագըր վաստակ ուտողը փարային ղըյմէթն ինչ գիտէ :
Հարուստը մատը շիշէ դրաւ՝ էլման է ըսին : առջատը
էլմաս դրաւ՝ շիշէ է ըսին :
Ծո Միմ՝ չըսած զուն Միմուսն հասկցիր :
Ան ինչ տեսակ գործ է, էկէ զուն հիմա թէ՛քը պուրէն
գատէ նայիմ :

Տղաս քեզի էմանէթ, միւսը քեզի օսկոռն ու կաշին ինծի
խրկէ :

Ամէն մարդ իր ըրածին հաւնի կու :
Ժաղը էլլիմ՝ փափուծս գետինը շմար :
Դուն բու աղջիկ ապուրդ կեր :
Կալն փախաւ կալ ծակը գնաց ինկաւ :
Ամէն մայր իր տղուն օրոցքին վրայ իր լեզուով օրօր
կ'ըսէ :

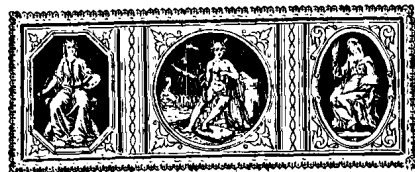
Թեմակէին լեռը ծուռ չի գար :
Տունը շունի ղգալ մի թան՝ սիւսի փիւսի կ'ըլլէ մէյուսն :
Քէտ ըլլայ հեղանքն ալքը քի քամակալը Ծորը նետիր է :
Անանկ տեղ մ'է քի մէկ խնձորը չորս տիւն՝ կենքն տէն
կ'ուտին :

Եանը պոչին մինչև չի կոխես քեզի չի խածներ :
Անցանք մենք միտն, կատուն էլլէր կարասն :
Հարսնիք գնացողը նոր հալանքը հազնի կու :
կատունի ալքը ծղեր ծախողն ծոցն է :
Սուտ խեւ կ'ըլլայ վանքին հաւերը կ'ուտէ :
Գինին թէ որ մէկ գաւաթ խմեցիր, հերմիսն Ծալէն
լեռայ մը գողցած կ'ըլլայ : երկու հատ խմեցիր .
նէ քնար նէ գարար : Իրէք հատ խմեցիր, հերմիսն
Ծալը լիռայ մը ծգած կ'ըլլաս :

Ուտինք ու գոհանանք :
Ամէն մարդ տունը հաւերը բունը :
Հացը Աստուած, միւսը Թագաւոր, բրինձը վեզիր, մա-
ցածը վագըր վեզր :

Տրապիզոն

Հասարակ
ՆԵՐՈՒ Փ. ԽՅԵԾԵՆՆ

ՅԵՐԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԱՆԻ

ԳԵՂԱՐԱՒԵՍՏԻԿԱՆ

ՅԵՐԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԱՆԻ ԵՐԱՆԻ ԵՐԱՆԻ

(Երկր-նային-նային)

Երանութեան իսկական
գարաշըրանն իրա-
տմբ չորեքտասանե-
րորդ դարուն կը
սկսի րայց այդ դարն
այ իւրանխորդէն ոչ
նուազ աղմկալից եւ
արիւնահեզ գար մը
ըլլալով ժամանակէ մը ի վեր
սկսուած շարժումը դէպ ի լոյս

չի կրցաւ արագել : Այդ դարուն մէջ էր երբ
Պապերը Հռոմէն վտարեցան եւ Ալեքսանդր պա-
րին իրենց հետ քահանայապետական աթոռը
թովանգակ թերակողին ներհակ յուզմանց մէջ
էր : Հիւսիսային կողմը՝ Վենետիկ, Ղենովայի,
Միլանի, Պոլսնիայի, Փատուայի եւ այլ քաղաքաց
մէջ պապականը եւ հակապապականը մինչեւ
փոզըններու եւ այլ հասարակաց տեղեաց մէջ
իրարու միս կ'ուտէին : Հարաւի մէջ Նափոյի
թագաւորը բնաւ չէին համաձայնիր իրենց ժո-
ղովուրդին հետ եւ անդրմէջ յուզում մը եր-
կրին սովորական վիճակը դարձել էր : Պապե-
րուն ընդ կայսերս անվերջ կռիւներու հետ, հիւ-
սիսի նորակազմ հանրապետութիւններն ալ ի-
րարու վրայ ընկած, զիրար ըրբեք սկսան մինչեւ
Բիզանական հանրապետութիւնը Բալթանսինին,
Փատուային Վենետիկեանին, Միլան ղենովային
մէջ ձուլուեցան : Եւ երբ հասարակապետու-
թիւնը ժամանակին նորաձեւութեան կարգ ան-
ցած կառավարական ձեւն էր, Վալսերը բարոյա-
պէս թե նիւթապէս տկարացան, որ արդէն քիչ
մը վերքը եկաւ այն դրամով շինուած տիտղոսա-